

Mario Zubiaga Garate

Herri kontsulta burujabetzaz

MANU
ROBLES-ARANGIZ
INSTITUTUA

Mario Zubiaga Garate

Heri-kontsulta burujabetzaz

EDUKIAK

- 3 **AURKEZPENA** Joxe Angel Ulaizia
- 5 **HERRI-KONTSULTA BURUJABETZAZ Mario Zubiaga Garate**
- 5 Hitzaurrea
- 7 Autodeterminazioa konponbide
- 8 Herriarren partaidetzaren premia aldaketa politikoko prozesuetan
- 11 Soberanismoa eta kontsulta. Herri-kontsulta gizarako borondatearen adierazpen demokratiko gisara
- 13 Herri-kontsulta soberanista. Erabil daitezkeen eredu teorikoak eta benetako bidera garritasuna.
- 18 Kontsulta soberanista egiteko behar diren gutxieneko baldintzak (eskuragarriak)
- 18 Subjektu erabakitzailea –ekimenak lotesten duena– zein den erabakitzea: Euskal Herriko herritarrak
- 19 Filosoferien unibokotasuna eta prozesuaren zatikapena: lurraldetasuna
- 19 Kontsultak erabaki beharreko gaia: euskal erabakimen-esparrua
- 23 Quorum-a: partaidetza eta lotura
- 23 Kontsultaren kudeaketa eta tramitazioa
- 26 Laburbilduz: herri-kontsulta baten eskaera egiteko herri-ekimen legeileak leuzkaeen abantailak eta desabantailak

Hacia una consulta popular soberanista

Barrinkua 13, 6. ● 48009 BILBO
☎ 94 - 4037799
☎ 94 - 4037766
fundazioa@elasiind.org

4. dokumentua
2002. Martxoan

Aurkezpena

Joxe Angel Ulazia

Bere-berekoa du herri-kontsulta sistema demokratikoak. Berrikitan erabili izan da –hauteskunde deialdiez gain– hainbat lekutan, honetaz edo hartaz (Gaztelu Plazaz, Iruñean; NBEz, Suitzan; autodeterminazioaz, Quebecen...) herritarren borondatea zein den jakiteko.

Eztabaidagai bihurtu da euskal gizartean ere herri-kontsulta, plebiszitua, erreferenduma edo dena delakoa maiatzaren 13an EAEn izandako hauteskundeen ondoren. Alderdi politiko guztiek plazaratu dute horren inguruko iritzirik: herri-kontsulta egitearen aurka azaldu dira batzuk; horretarako une egokia ez dela diote besteek; espainiar demokrazia benetakoa ala iruzur hutsa ote den argitzeko froga argigarria hori litzatekeela uste dute beste batzuek...

Gaiaren garrantzia ikusirik, MANU ROBLES-ARANGIZ FUNDAZIOA INSTITUTUAK horri buruzko hurbiltze-lana agindu zion Mario Zubiaga irakasleari. Zubiagak dioskunez, "Euskal Herriak nahi duen aldaketa sozio-politiko gauzatzeko, burujabetzaren aldeko gehiengo sozialari gizartea mugiarazteko tresna baten inguruan eztabaida eragitea, horixe besterik ez du helburu lanak".

Euskal Herriko Unibertsitateko (EHU) Zientzia Politiko eta Administrazioako irakasle laguna da Mario Zubiaga, baita Euskal Herriko gizarte- eta herri-mugimenduen aldeko Joxemi Zumalabe Fundazioko kide ere. Hainbat obra idatzi ditu, eta sarritan argitaratzen dira Zubiagaren iritzi-artikuluak idatzizko prentsan. Manu Robles-Arangiz Fundazioarekin, bestalde, lehendik ere aritua da elkarlanean, "Propuestas para un nuevo escenario. Democracia, cultura y cohesión social en Euskal Herria" (1.999) liburuan.

Euskal politikagintzaren nondik norakoetako batzuk aztertzen ditu egileak txostenaren lehenbiziko atalean. M. Zubiagaren iritziz, "aldaketa-prozesuan murgilduta" dabil euskal politika. Iraganean egin izan diren hainbat akats berriro ez egiteko eta gatazkari irtenbidea aurkitzeko baldintzak zein liratekeen (autodeterminazio-eskubidea omen oinarri-oinarrizkoena diolarik) azaltzen digu irakasleak atal honetan. Herri-kontsultaren aldeko ageri zaigu, eta horretarako prozesua herri-ekimen legegiletik abiatzea proposatzen du. Bere iritziz, burujabetzaren aldeko desobediencia-kate modukoa bihurtu beharko litzateke herri-ekimen legegilea, inon

diren oztopo legalak jarriko baitizkiote aurrera egin ez dezan. Prozesua abiarazteko gutxiene-ko baldintzak zein liratekeen azaltzen du txostenean, eta gizartearen partaidetza ezinbestekoa dela deritzo. Azkenik, herri-kontsulta orokorraren ordeztu partziala egiteak lekartzakeen abantailak eta desabantailak aztertzen dizkigu. Autorearen iritziz, kontsulta orokorra (burujabetza edo soberaniari buruzkoa) litzateke egokiena.

Laburbilduz, eta bere hitzetan esanda, "lan honetako proposamenak honakoa du ardatz: erdibideko urratsa, edo kontsulta baten edo batzuen bidezko eskubidearen de facto-ko gauzapeña, barne-aldarrikapenetik kanpoko onespenera –ezinbestekoa ordurako– eramango gintuzkeena".

Ziur gara Mario Zubiagaren lana lagungarri izango zaigula soberanismo baketsu, zibil eta demokratikoaren aldeko garenoi burujabetzarako bidean zein pauso eta estrategia jorratu behar diren argitzeko.

Bilbon, 2002ko Martxoaren 25an

Herri-kontsulta burujabetzaz

Mario Zubiaga Garate

EHU-UPVko irakaslea

"Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum." ()*

Tomas Aquinokoa

1. HITZAURREA

Aldaketa-prozesuan murgilduta dabil euskal sistema politikoa.

Gernikako Estatutua eta Nafarroako Hobekuntza edo Amejoramentua onartu ondorengo lehenbiziko hamarkadan botere autonomiko eta foralaren instituzionalizazioa izan zuen ezaugarri nagusi ziklo politikoak (1978-87). Ostera, bigarren hamarkadan (1988-98) nabarmendu ziren prozesu autonomikoaren jatorrizko mugak, dezenteko autogobernu-maila eskuratzea ahalbidetu zuen arren.

Lehenik eta behin, Estatuaren aldetik beti nagusitu da 'kontzesio'-ikuspegia 'hitzar-menarenaren' aurretik, eta autonomiaren interpretazio murriztailea egin izan du. Hori dela-eta, bidea itxi dio euskal autogobernuaren hedatze-prozesuari (erabat legitimoa) ez ezik Estatutua bera betetzeari ere.

Bigarrenik, Estatutu-hitzarmena eta horren kudeaketa ez ziren gai izan euskal herritarmultzo handi bat bereganatzeko.

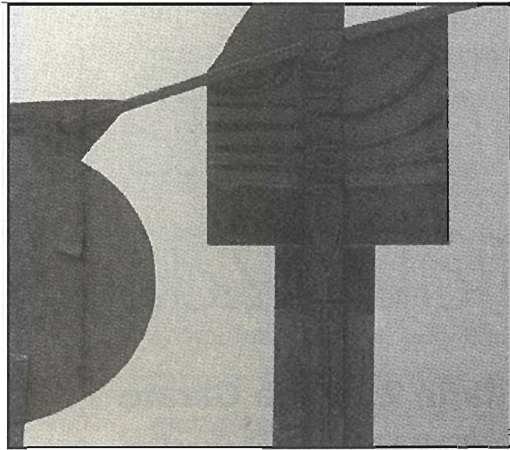
Ondorioz, ez gatazka politikoa ez horren adierazpen biolentoa ez ziren gainditu fase horretan.

Azkenik, Lizarrako Itunak (1998) abiarazi zuen aro berria, bi gabezia horiek asetzeko premiaren erakusle izan zen.

Autogobernuari bultzada berria ematea –batetik– eta ezker abertzalea ahalegin horretara biltzea –bestetik– zituen zeregin nagusiak aro berriak. Gorabeherak gorabehera, 1998an hasitako ziklo politikoa ez dago oraindik amaitutzat jotzerik. Eta, dudarik gabe, hainbat aldaketa politikoren garaia izango da.

Aldaketa edo trantsizio politiko orok ekarri ohi du erregimen-aldaketa bultzatzen duten indar sozial eta politikoen arteko ahaleginen koordinazioa, baita indar horien eta aldaketaren aurkakoen arteko nolabaiteko adostasuna ere. Paradoxikoa izateaz gain, ezinbestekoa ere bada hor sortzen den konbinazioa –aldaketa politikoren aldeko hegemoniaren eta hura ahalbidetzen eta gatazkaren betikotzea galarazten duen adostasun zabalaren artekoa–,

* Legeen arabera legez kanpokoa dena, beharrak legekoa bihurtzen du.

itxurazko aldaketa politikorik gauzatzeko. Aldaketaren aldeko indarrek ezin dute hegemonianahia alboratu, baina gogoan izan behar

dute betiere edozein aldakuntza politiko iraunkorrek nolabaiteko adostasun-maila behar duela.

Euskal gehiengo sozialak nahi duen aldaketa-prozesuak elkarrekin lotura estua duten hainbat adostasun koordinatu beharko lituzke aro historiko honetan.

Lehenbizikoa, Euskal Herriko herritarrei gure eremu politikoan ezbaian dabiltzan herri-ereduetatik egokiena deritzona beste inoren esku-hartzerik gabe hautatzeko bidea emango liokeen **hitzarmen demokratikoa**. Hitzarmen horrek –ahalik eta zabalena beharko luke izan– autodeterminazio-eskubidea gauzatu eta erabiltzera eraman beharko luke Euskal Herria. Horretarako prozesua, berriz, luze samarra izango litzateke, seguruenik.

Bigarrenik, balizko autodeterminazio-prozesuan euskal burujabetzaren alde egingo luketen indar politiko eta sozialek gutxieneko nazio-proiektua edo **hitzarmen soberanista** adostu beharko lukete elkarrekin. Akordio horri esker, euskal gizarteari eskaintza erakargarria egiteko moduan izango lirateke aipatu indarrak, eta euskal demokraziaren aldarrikapenarekin bat ez datozen indarrek aldarrikatuko luketenekin lehiatzeko moduan.

Aldi berean– eta beste bi hitzarmenen baldintza eta ondorio gisara–, ezinbestekoa litzateke urratsak egitea gatazkaren indarkeria-adierazpenak behin betirako desagertu daitezkeen. Beraz, egoera desblokeatuko lukeen bake-akordioak derrigor egon beharko luke beste bi akordioekin harremanetan. Izan ere, indarkeria desagertzea bezain garrantzitsua litzateke etorkizunean berriro ager ez dadin eragozte, horretarako giroa sortzen ez uztea.

Garrantzitsua da, horrenbestez, hiru hitzarmenek elkarrekin lotura izatea: soberanismoaren aldeko hitzarmenik gabe nekez izango da asegarrria lortutako hitzarmen demokratikoa; hitzarmen demokratikorik gabe, berriz, hitzarmen soberanistak hutsune nabarmenak izango lituzke; beste bi hitzarmenen aurrerabideak ekarritako bake-hitzarmenik gabe, bestalde, zaila litzateke haietan sakontzea eta gatazka politikoa behin betirako konpontzea. Eta hitzarmen politikoetan aurrera egiten ez bada, nekez lortuko da bake-hitzarmen iraunkorrik.

Hitzarmen demokratikoa besterik ez zen –edukiari zegokionez– Lizarrako Ituna. Baina euskal esparru demokratikoaren onesprenak zekarren aldakuntza politikoa onartzeko prest ez zeuden indar estatalistak, eta horien hasierako errefusak eraman zuen Ituna parametro soberanistetara, horren aldeko indarrek aurrez horrelakorik adostu ez arren. Izugarri ahuldu zuen prozesua egoera horrek.

Beraz, ikasbide hirukoitza –gutxienik– utzi zigun Lizarrako Itunak:

- Alderdi estatalistek ez dute aise izenpetuko autodeterminazioaren inguruko benetako aldaketarik dakarren hitzarmen demokratikorik, baldin eta horretara behartzen dituen presio sozialik egiten ez bazaie. Oinarrizko estatu-hitzarmen batean murgilduta dabilta alderdi estatalistak, eta gaurkoz bederen ez du aukerarik uzten horrek autodeterminazio-eskubidea gauzatzeko.
- Baina –bigarrenik– horrelako hitzarmen demokratikoak hasiera-hasieratik –eta ez amaieran soilik– ahalegindu behar du honako honetan: ikuspegi abertzalearekin bat ez etorri arren autodeterminazioaren inguruko eztabaidari ekiteko prest dauden indarrak bereganatzen.
- Azkenik, nahitaezkoa da indar soberanisten arteko adostasuna hitzarmen demokratiko horren gutxieneko edukien inguruan. Autodeterminaziorako baldintzak –ez burujabetzarakoak– adostu behar dituzte benetako aldakuntza politikoa nahi duten indar soberanistek. Horrela egin ezean, indar estatalista kementsuen eta indar soberanista zatikatuen arteko lehia ez da sekula suertatuko soberanisten alde. Ez dezagun ahortzi alderdi politikoez landa bi estatu ditugula aldaketaren aurka. Hortaz, ‘estatu-hitzarmen’ paraleloa adostu behar da indar politiko eta sozial soberanisten artean.

AUTODETERMINAZIOA KONPONBIDE

Oso litekeena da aipagai dugun hitzarmen horrek autodeterminazio-eskubidea eta hori gauzatzeko baldintzak nola finkatu hartu behar izatea oinarriztat. Berdin lioke, bestalde, hitzarmen horretan autodeterminazio-eskubideak izango lukeen itxura, bai denborari bai lurraldetasunari dagokionez.

Autodeterminazio-eskubidea hezurramituzeko hainbat modu legoke:

- Auzian esku-hartzerik daukaten estatuek eskubide horren aintzatespen formala edo materiala egitea da aukeretako bat. Alegia, Espainiak eta Frantziak deklarazioa plazaratzea euskal erabakimenez esparrua onartuz. Horixe litzateke agertoki aproposena. Alabaina, arazo nabarmenak lekartzake –geroxeago arituko gara horretaz– autodeterminazioaren auzia alderdien edo erakundeen esku soilik uzteak, gizartearen mobilizazioak alde batera utzita. Agertoki horren beste alderdi ilun bat honakoa litzateke: estatuek dohainik ezertxo ere ez dutela ematen jakinik, elite politikoen arteko hitzarmen soila egiteak –alde aurretik soberanisten indar-metaketa egin gabe– autodeterminazio-eskubidearen irismen materiala alde aurretik mugatzea lekarke.¹
- Bigarrenik, honakoa litzateke beste aukera bat: egun indarrean dauden erakundeetatik aparte eta beste nazio-erakunde batzuk sortuz, autodeterminazioa nahi duten euskal herritarrek era-

¹ Badirudi horixe dela, hain justu, EAJren egungo estrategia: autodeterminazioaren aurkako alderdi estatalisten arteko ustezko tirabirak areagotzea eta ‘zentraltasun mestizoa’ berreskuratzeko akordioa hitzartzea. Horrekin batera, PPren aurkako oposizio-uztaia estutzea. Estrategia horrek emaitzarik ekarriko balu –PSOE berririo agintean legokeelarik–, Estatutua birnegoziatzeko prozesua irekitzeko aukera emango luke agian, autodeterminazio-eskubidearen onespren formala –soilik– ere tarteko. Hots, azalaren kolorea aldatzeko aukera agertuko litzateke (2008. urte aldera), baina mamia- ren aldakuntzak alde aurretik mugatuta egongo liriteke.

kunde berri horiekin bat egitea eta prozesu konstituziogilea abiaraztea (horixe zen ezker abertzalearen proposamena ETaren su-eten garaian). Udalbiltzaren eginkizunetako bat horixe zen, hain justu, zenbaiten ustez.

Autodeterminazioa Euskal Herriaren nazio-erakuntzatat ikusteak bi pauso batera ematea zekarren (bigarrenkoa lehenbizikoaren lekura aurreratuz gainera): botere politiko burujabea eraikitzea lehenbizi; botere hori autodeterminatzea ondoren. Horrelako ereduak ezin zituen –jakina– sektore estatalistak bereganatu; ondorioz, –indarren proportzioa ikusirik– oso zaila zen hori gauzatztea.

- Hirugarrenik, autodeterminazio-eskubidearen aintzatespen ofizialik ez dagoenez, eskubide horren aldeko diren euskal indar politiko eta sozialek –edozein litzakeelarik ere bakoitzaren aukera eskubidea gauzatzean– eskubidearen aldarrikapen formala egin eta euskal herriaren ordezkari diren erakundeak erabil ditzakete, eta de facto autodeterminazio-prozesua bultzatu, ostera negoziazioa ekarriko lukeena. De facto-ko autodeterminazio horrek ez luke –hasieran, bederen– azken emaitza aurrez juzgatuko, eta hainbat herri-kontsultatan gauzatu litzateke agian (Quebecen egiten ari den antzera).

Horregatik –eta erabat baztertu gabe espainiar eta frantziar estatuak autodeterminazio-eskubidearen aintzatespena egiteko aukera, baina epe laburrera horretan batere itxaropenik jarri gabe, eta soilik erakunde berriak oinarri dituen eredu konsti-

tuziogilearen mugak ikusirik–, badirudi eredu zentzuzkoena –aukera gehien eskaintzen duena– honakoa dela: **euskal indar politiko eta sozial guztien arteko barne-akordioa (ahalik eta zabalena) bultzatzea. Honako helburuak izango lituzke aipatu akordioak: lehenbizikoa, Euskal Herriak autodeterminatzeko eskubidea baduela aldarrikatzea; bigarrena, ahal den erakundeetan de facto-ko autodeterminazio-prozesua abiaraztea, frantziar eta espainiar estatuak ere eskubidea onestera bultzatuko lituzkeen prozesua.** Izan ere, kanpotik autodeterminazio-eskubidearen de jure eta facto-ko onespentik etorriko denik ezin genezake espero, ezta burujabetzari ateak zabalduko dizkion alde bateko haustura instituzional erabatekorik ere.

HERRITARREN PARTAIDETZAREN PREMIA ALDAKETA POLITIKOKO PROZESUETAN

Zein ote da ‘gizarte zibila’ deritzonaren eginkizuna era honetako aldaketa-prozesuetan? Zer egin ote dezakete gizarte-erakundeek de facto-ko autodeterminazio-prozesua bultzatzeko eta legitimatzeko?

Eredu teorikoek dioskutenez, ‘goitik’ –erakunde politikoen zuzendaritzetan, eliteetan– adosten diren akordioen aurretik presioa egin ohi da ‘behetik’, sistema aldatzea eskatzen duen gizarte zibilaren zatiak, alegia. Herriaren garaia eliteen garaia aurretik ibili ohi da normalean: herri-presioak eragindako indarren proportzioa aztertzen dute eliteek, eta ondoren aldaketarako prozedura eta azken edukia adosten

saiatzen dira. Gizartearen mobilizazioak ezinbesteko bihurtzen du trantsizioa, ongi baitaki botereak aldaketa oro ukatuz gero berehala letorkeela sistemaren kolapsoa (Maravall, 1981)

Baina, zer eragin ote daukate proposamen teoriko horiek azken hiru urteotako euskal testuinguru politikoan?

Lehenago genioenez, zalantzarik ez dago Lizarrako Ituna nolabaiteko mugarri izan zela Euskal Herriko trantsizio-prozesuan. Baina, benetan izan ote zen horrelako akordio baten eske zebilen gizarte-mobilizazioaren ondorio? Zenbateraino zegoen sakoneko akordiorik Ituna izenpetu zuten alderdietako zuzendaritzen artean? Herriaren garaia ala eliteena izan ote zen Lizarrakoa? Eta ez bata ez bestea izan ez bazen, zerk egin zuen huts?

Asko idatzi da –alde zein aurka– gai honen inguruan, eta orain esku artean duzuen txosten hau ere hurbiltze partziala baino ez da. Dena dela, Lizarrako saiakeraren porrota argituko luketen alderdi batzuk azpimarratu beharra dagoela uste dut, berriro akats berberak egin ez ditzagun.

‘Lizarrako espiritua’, nire ustez, honakoa izan zen: gaur egungo sistema politikotik haraindi –gehiago ala gutxiago– jo nahi zuten euskal elite politikoen arteko aurreakordio soila. Hutsegite larriak izan ziren bai sinatzaileen benetako helburuak argitu ez izana, bai sinatutako itunaren ahulezia. Baina askoz larriagoa izan zen ez Itunaren aurretik ez Itunarekin batera gehiengo sozial soberanistak benetako partaidetzarik ezizatea prozesuan, kanpotik txalo jotzeaz (edo egoera-aldaketak zenbaiti eragindako

lasaitasun-hasperenez) aparte: ‘Abertzaleen arteko hitzarmena –bazen garaia!–eta ETaren su-eten mugagabea’.

Hitzarmenarekin batera –‘soberanista’ bilakatu zen ibilian-ibilian– mobilizazio sozialik burutu ez izanak eragin zuen, segur aski, egungo statu quo-aren aldeko eliteen inobilismoa, bai Euskal Herrian bai espainiar estatuan: jarreraz aldatzeko inongo premiarik ez zuten sentitu.

‘Behetik’ presiorik egin ez zenez –presio koordinatua, Lizarrako Itunaren edukiarekin bat zetorkeena– euskal eliteen arteko akordioa behin betiko usteldu zen. Ituna sinatu zuten alderdietatik hegemonikoa zein ote zen jakiteko lehiak, aldaketaren abiadurari eta mugei buruz zeuden diferentziak, eta, espainiar eta frantziar estatuen erabateko egoskorkeriak eta, gainera, akordioa erreze-loz begiratzen zuten alde bateko zein beste abertzaleen mesfidantzak..., horrek guztiak ekarri zuen porrota. Bere barnekontraesanek ito zuten Lizarrako Ituna, eta euskal gizarte zibilak ez zuen ezer egiterik izan hori gerta ez zedin. Segur aski, ez zekien euskal gizarteak zer eskatu behar zuen ere. Burujabetza? Autodeterminazioa? Independentzia?

Beraz, indar abertzaleen eta aurrerakoien arteko hitzarmenaren eskutik etorriko dela gatazkaren konponbidea uste badugu, ezin da Lizarrako Itunaren bertsio hobetu eta handiturik egin baldin eta horren aurretik eta horrekin batera ez badago horren aldeko gizarte-mobilizatorik. Soberanismoaren inguruko nolabaiteko akordiorik ez badago –aldez aurretik edo aldi berean– ez da hitzarmen demokratiko taxuzkorik gauzatu-

Beste honako ikuspegi hau ere balebilke : "Sektore soberanisten eta inobilismo konstituzionalaren aldekoen arteko indar-proportzioak mugitzerik ez dago; heldu da, beraz, 'eliteen –elite guztien– benetako ordua'. Euskal gizartea desmobilizarazi egin behar da, hortaz, eta uxatu egin behar da ordena konstituzionala aldarazteko mamua, indar estatalistak eroso senti daitezten sistemaren azaleko erreforma eginda.²

Uste hori nagusitu bada, alferrikakoa da gizartearen ekimen oro, enbarazu besterik ez du egingo eta. Uste hori nagusitu bada, aski da alderdiei bidea libre uztea. Baina uste hori nagusitu bada, nekez konponduko ditu gatazka politikoa eta horren indarkeria-adierazpenak. Eta Euskal Herrian trantsizio politikoa amaitu gabe dagoela esaka jarraituko dugu beste puska batean.

Baina pentsaera hori ez bada nagusitu, eta euskal gizartearen gehiengo soberanistak oraindik ez duela izenez omen daukan hegemonia politikoa izatez bereganatu uste badugu, eta gehiengo sozial horren egituraketa politikoa ekarriko digula etorkizun politiko atseginagoa uste badugu..., aldaketa politikoa nahi duten sektore abertzale eta aurrerakoi horiek martxan jartzeko bitarteko egokiak zein diren hausnartzen hasi beharra daukagu. Euskal

Herriko biztanleek beren geroaz erabakitze-ko duten eskubidea gauzatzea ahalbidetuko duen aldaketa (erreforma edo haustura, berdin zaigu bata ala bestea), bai erabakimen arloari, bai barne eta kanpo-harremanei dagokienez.

Beraz, askatasun osoz erabakitze-ko aukera baldin bada auziaren gakoa eta horretan bat baldin bagatoz, hona hemen lan honen eginkizuna: **Euskal Herriaren autodeterminazio-eskubidearen –eta, herri-kontsulta bidez, hura gauzatzearen– aldeko gizarte-mobilizazio eraginkorra egituratzeko bideragarritasunaz eztabaida ahalbidetzea.** Xede horren aldeko gizarte-mugimenduak argitu egingo lituzke Lizarrako Itunean lausotuta ageri ziren helburuak, eta abertzale ez diren sektoreengandik hurbilago jarriko lituzke, errazago onartzeko moduan.

Euskal Herria autodeterminazio-eskubidearen subjektutzat aldarrikatzen duen barne-deklarazioaren garrantzi erabatekotik abiatuz –eta kanpo-aintzatespenaren zain garen bitartean– lan honetako proposamenak honakoa du ardatz: erdibideko urratsa, edo kontsulta baten edo batzuen bidezko eskubidearen de facto-ko gauzapena, barne-aldiarrikapenetik kanpoko onespenera –ezinbestekoa ordurako– eramango gintuzkeena. Elkarren osagarri izango diren eta elkarri enbarazurik egiten ez dioten ekimen politikoko bideak proposatzea, ahaleginak eta konpromisoak biltzeko gai diren bideak, hori da garrantzizkoena. Horrek izan behar luke irizpide nagusi edonolako ekimen soberanistak bultzatzerakoan.

² Trantsizioen teoriko batzuek ('trantsitologoak') diotenez, statu quo-a kudeatzen duten eliteek ez dute erreforma hartzaren harik eta sistema 'behetik' gainezka jartzeko arriskua gaintututa dagoen arte (aldi berean, jabetzen dira elite horiek aldaketa beharrezkoa edo ezinbestekoa dela, gizartearen haren aldeko mobilizazio handia dabilelako). (Requejo, 1990)

SOBERANISMOA ETA KONTSULTA. HERRI-KONTSULTA GIZARTEKO BORONDATEAREN ADIERAZPEN DEMOKRATIKO GISARA

Sarritan esan izan da zuzeneko demokrazia ez datorrela bat gizarte konplexuak kudeatzeko behar diren adostasun-prozedurekin, baina doktrina politiko berrienak besterik dio: zenbait erreferendum eta herri-ekimen, adostasun-demokrazia deritzonarekin primeran moldatzeaz gain, baliagarri izaten dira gehiengoeko demokrazietako partaidetza-tresnarik eza ordezkatzeko. Izan ere, adostasunerako bitartekorik eza nabarmena izaten da aipatu demokrazietan. ³

Gaur egun proposatzen diren zuzeneko demokraziaren baliabideak antzinako plebisituak baino konplexuagoak dira. Ez dira bakarrik erakundeek bultzatutako zuzeneko kontsultak ('goitik' gidatutako zuzeneko demokrazia, sarritan populismoaren bidea hartu izan duena eta ez gutxitan sistema autoritarioen tresna gogokoena). ⁴

Erabilera makur hori saihesteko, 'behetik', gizarte zibiletik, bultzatutako herri-kontsultak aldarrikatzen dituzte –batez ere– zuzeneko demokrazia aurrerakoenaren aldekoek. **Gehiengo parlamentarioak onartutako erabakien inguruko hautazko erreferenduma, edo parlamentutik kanpo eratutako lege-proposamenei edo aldaketa konstituzionalei buruz hainbat gutxiengori herri-kontsultak proposatzea ahalbidetuko liekeen herri-ekimena, bata zein**

bestea dira gutxiengoak ez baztertzeko erabiltzen diren baliabideak. Zuzeneko demokrazia klasikoa (plebisitario hutsa) ez zen gutxiengoaren aldeko gertatzen, baina gaur egungo ordezkapen-ereduek ere ez dute askorik hobetu haien egoera.

Horrela bada, gehiengoaren erabakiekiko aukera negatibo edo blokeozko gisara agertu beharrean (quorum kualifikatua eskatuko litzaieke, besterik ez), **kutsu positiboz jantziak** plazara ditzakete gutxiengok beren proposamenak. ⁵

Bestalde, **urgentziatzko baliabidetzat** erabiltzen dira bai kontsultarako herri-ekimenak bai parlamentuan onartze-bidean diren legeei buruzko hautazko erreferendumak. Eskariak bideratzeko beste biderik ez duten aldian aldiko edo sektore jakin bateko gutxiengoei bere iritzia entzunarazteko aukera ematen die prozedura horrek. Askotan, 'ezkutuko' gehiengo sozialak azalratzen dituzte plebisituak, ordezkate-demokraziaren bidez plazaratzeko modurik izan ez dutenak. Izan ere, gizartearen eskerak zatikatu eta ahuldu egiten ditu, berez, demokrazia-mota horrek. Bestetik, gizarte zibilak bultzatutako plebisituak gehiengo sozialaren 'autodefentsa'-tresna bilaka daitezke lobbie ekonomikoen aurrean. Ordezkaritza politikoen borondatea bahitzeko eta erakundeak beren zerbitzura jartzeko izugarritzko ahalmena dute, izan ere, lobbiek.

³ Gehiengoeko demokrazia-eredu ezagun baten –britainiarren– bilakaera adostasun-demokraziantz beste honako fenomeno honekin batera ari da gertatzen: ohiko alderdi politikoen eginkizuna eta garrantzia murrizten duten partehartze eta plebisitu-tresnekin batera. Hala dio Mairrek laborismoaren berriaren inguruko artikuluan (Mair 2000). Ikuspegi teorikoagotik, gauza bera dio Vatterrek (2000).

⁴ Ez da kasualitatea bakar-bakarrik geratu izana Manuel Fraga Iribarne Konstituzioaren eztabaidan, erreferendumak egiteko mekanismoak zabaltzearen aldeko proposamena egin zuenean. Izan ere, frankismo garaian etekin bikainak eman zizkioten erregimenari erreferendumek.

⁵ Are gehiago, jarduera horiek probatu diren lekuetan (Suitzan), 'behetik' egindako presioak adostasun eta partaidetza handiagoko erduetara eramanez gehiengo zorrotzeko sistemak. Eta lehendik nahiko adostasunezkoa ziren sistemei dagokienez, berriz, ordezkartza eskasa zeukaten gutxiengoaren integrazioa ahalbidetu du.

Gero eta garbiago ikusten da parlamentuan eztabaidatzen ari diren gai politikoen inguruko edo hasiera-hasieratik gizarte zibiletik proposatutako gaiei buruzko herri-ekimena bide egokia dela talde sozialen eskaerak bideratzeko, batez ere aldaketa-prozesu gatazkatsuetan murgilduta dabiltzan gizarte aurreratuetan. Doktrina politikoak berak azpimarratzen du herri-konsultarako tresna horiek gatazkak bideratzeko daukaten gaitasuna nahiko segmentatutako gizarteetan –gurean, adibidez–. (Kriesi, 1996) ⁶

Horrela planteatzen den zuzeneko demokrazia ezin daiteke gehieneko demokrazien edo adostasun-demokrazien elementu arrotz gisara hartu, ezta bake-bidezko akordioei edo partekatutako botere politikoari aurre egiten dion eredu gisara ere. Eta ezin da bazterrera utzi gizartearen haustura sustatzen duen erabakitze-tresna bailitzen.

12

Gutziz alderantziz. Eskumenen banaketa hutsetik haratago jotzen dutenean gatazkek eta –gurean, adibidez– erreibindikazio nazional bat dutenean oinarritzat, zuzeneko demokrazia bide egokia izan daiteke (bakarra, agian), ‘administratiboki’ zenbagarria ez den eskari sinbolikoen benetako norainokoa adierazteko.

Hala diote zenbait pentsalarik (Ronen, 1979):

“Autodeterminazioa eskatzen duen jendea prest legoke autonomia gutxiago eta bandera gehiago onartzeko, baina ez alderantziz. Autogobernua, autonomia, federazioa, deszentralizazioa..., hitz horiek ez dituzte gogoko, nahiz eta beste entitate politiko batzuekin alderatuta egoera horietatik urruti ez ibili euren lurraldeak ere gero eta batuagoa den Europa honetan. Hona hemen zergatik ez dituzten gogoko hitz horiek autodeterminazioaren aldekoek: ‘neurri administratiboak’ adierazten dituztelako, arazoa sentimenduen, emozioen, aberriaren, nazioaren... ingurukoa izaki ⁷

Jakina, eskari horiek ez dira sinboliko hutsak izaten. Eta gerora harreman politikoen inguruko negoziazioak ‘neurri administratiboen’ eremuan (idazlearen hitz berberak erabiltzearen) gauzatu beharko lirakeen arren, eskaera emozionala ekintza sinbolikoen bidez bakarrik asetzen da. Eta ezerk ez du hobeto sinbolizatzen erreibindikazio nazional baten adierazpena autodeter-

⁶ Gero eta herri-partaidetzako baliabide gehiago antzematen dira Euskal Herrian aspaldian, erakundeen erabakiak direla eta: zaborren erraustegiak direla, zentral termikoak, kirol-portuak, plazak (Iruñeko Gaztelu Plaza)... Egungo legedian ageri ez diren herri-konsultak egiteko eskubidea aldarrikatzen du euskal gizarteak. Bien bitartean, sistemak ukatu egiten du eragin juridiko zuzen eta eraginkorrik ere ez leukakeen galdeketa egitea, edo galdera desitxuratu egiten du (Zornotzako zentral termikoa).

⁷ Nazio-izaeraren ‘murrizteztasun’ famatua, hau da, eskumenen banaketaren bide hutsak ez duela inondik ere konpontzen gatazka nazionala. Gustura aritzen dira eremu horretan ‘izaera nazionala mehetu’ beharra dagoela dioten indarrak, euskal herritar gisara erabakitzeko ahalmena ukatzea elkarbizitzaren bermetzat agertzen dutenak.

minazio-plebiszituetakoko errituen bidez adierazten den erabaki kolektiboak baino. Gaur egun, aldarrikapen nazionala nahiko heldua dugun honetan, litekeena da euskal auziaren konponbidea herri-kontsulta bidez etortzea. Euskal herritarrek inongo inposiziorik gabe eta inoren aldez aurreko mugapenik gabe erabakiko luke kontsulta horretan.

Aldeko alderdi ugari lituzke herri-kontsulta soberanistak. Batetik, indar politikoek eta hegemonia lortzearen izaten dituzten ikamikek ikusten uzten ez duten ezkutuko gehiengo soziala plazaratuko luke. Bestetik, abiapuntu egokia litzateke aldaketa politikoaren bila dabilzan indar politiko eta sozialentzat eta, aldi berean, ez du aurrez juzgatzen kontsultaren emaitza.

Herrero de Miñónek dioen legez, euskal demos-ik baldin badago, galdetzea besterik ez dago euskal herritarrei espainiar edota frantziar herritarren arauen arabera jardun nahi duten ala bere kasako arauak erabili nahi dituzten. Hots, kasurik hobereanean kontsultak galarazi egingo liekete indar politiko batzuei euskal gizartean ez duten gehiengoan oinarriturik bere arauak besteei inposatzea. Soberanismoaren aldeko emaitzak aukera emango lieke indar politiko guztiei –inork abantailarik ez duela– euskal nazio- eta lurralde-aniztasuna bilduko lukeen eredu berria negoziatzeko eta adosteko eta, burujabe izaki, beste komunitate politiko batzuekin harremanetan jartzeko. Alderantziz gertatuko balitz –indar estatalistek irabaziko balute– euskal herrian gaur egun nagusi diren estatu-botereek sendotu egingo lukete bere agintea, baina zilegi den bide bakarra erabiliz: euskal herritarren autodeterminazioa.

Quebecen ikusi dugunez, ezer ez dago betiko itxita, ez noranzko batean ez bestean.

Nolanahi dela ere, eta zuzeneko demokraziaren abantailak kontuan izan arren, ezin dira alde batera utzi kontsultek izan dezaketan alderdi negatiboak. Horregatik da garrantzizkoa gure kasuan zein plebiszitu-mekanismo erabiliko litzatekeen zehaztea, baita fase bakoitzean beharko litzatekeen gehiengo-gutxiengo proportzioa (quorum-a) ere.

HERRI-KONTSULTA SOBERANISTA. ERABIL DAITEZKEEN EREDU TEORIKOAK ETA BENETAKO BIDERAGARRITASUNA.

Zoritxarrez, pentsalariek beren taula teorikoetan proposatzen dituzten zuzeneko demokrazia-ereduek ez daukate zerikusirik handirik gure ordenamenduekin: oso mugatuak dira herritarrei zuzenean kontsulta egiteko aukerak.

Aurreko erregimenaren (frankismoaren) esperientziak areagotu egin du gure artean zuzeneko demokraziaren baliabide batzuekiko mesfidantza. Baina, gaur egun, eta frankismoaren oinarritzko legeei buruzko erreferendum lotsagarri haien oroitzapena gaintzen ari garenean, balirudike gure klase politikoak frankismo garaiko lotsagarrikeria haiek aitzakiatzat erabili nahi dituela erabakimena zuzenean herritarren esku jartzeko duen inongo tresnarik ez onartzeko.

Doktrina politiko aurrerakoiak aukera ugari eskaintzen ditu gaur egun boteretik deitutako plebiszituak –ideal demokratikoa lohitzeko dutenak– saihesteko. Horregatik

azpimarratzen da horrenbeste gizarte zibiletik herri-kontsultak deitzeko aukera.

Vatterrek (2000) proposatutako eredu teorikotik abiatuta, adibidez, lex data-rekin zerikusi handirik ez duten (zoritxarrez) de lege ferenda-ko proposamenak egitea balegoke:

Nola egin, beraz, herri-kontsulta soberanista Euskal Herrian?

1. Noski, autodeterminazio-eskubidea zatikatu gabe eta estatu frantsesak zein espainiarrak aldez aurretik Euskal Herriaren autodeterminazio-eskubidea aintzat harturik Euskal Herri osoan autodeterminazio-erreferenduma egitea litzateke lehenbiziko aukera, guztietan

	Gobernu-gehiengo batek abiarazita-	Gizarte-gutxiengo batek abiarazita ⁸
Erabakitze araua: gehiengo sinplea	<ul style="list-style-type: none"> - Plebiszitua. (2) - Derrigorrezko erreferenduma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hautazko erreferenduma - Zuzeneko kontsulta herri-ekimenez. (1)
Erabakitze araua: gutxiengoaren beto	<ul style="list-style-type: none"> - Derrigorrezko erreferendum kualifikatua (gutxiengoaren quorum-a parte-hartzean eta emaitzetan) (3) 	<ul style="list-style-type: none"> - Zuzeneko kontsulta kualifikatua herri-ekimen bidez (gutxiengoaren quorum-a parte-hartzean eta emaitzetan)

1. grafikoa. Iturria: Vatterren teoriaren egokitzapena, 2000

Gure kasuan eredu hau aplikatuz gero, euskal gizarte zibiletik abiatzea ekimena, horixe litzateke hoberena; eta, inongo interferentziarik gabe –eredu teorikoaren arabera– herri-ekimenez deitutako kontsulta automatikoki egiteko aukera izatea. (Eskeman, 1. aukera, letra lodiz idatzia).

Baina, ongi dakigunez, teoria politiko modernoena kontu bat da, eta beste bat indarrean dagoen legedia. Izan ere, ez dago gure ordenamenduetan kontsulta edo plebisziturik deitzeko bide zuzenik eskaintzen duen herri-ekimenik bultzatzeko aukerarik. Hau da, zuzeneko demokrazia eta demokrazia parte-hartzailea elkarrekin lotzen dituen eredurik ez dago.

zuzenekoena. Lehenbiziko aukera, guztietan zuzenekoena. Baina gaur egungo indar-proporzioak ez dirudi aukera hori gauzatzeko modurik dakarrenik.

2. Beste aukera bat honakoa litzateke: autodeterminazio-subjektuaren –Euskal Herriaren– osotasuna aldarrikaturik ere, autodeterminazio-eskubidea zatikatuta (denboran zein espazioan) gauzatzea. Horixe gertatuko litzateke Eusko Jaurlaritzak (hipotesi gisara, baita Nafarroako Gobernuak edo Iparraldeko erakundeek ere), Legebiltzarraren sostenguaz, zuzeneko herri-kontsulta deitutako balu euskal erabakimen-esparruaren inguruan.

⁸ Parlamentuan gehiengorik ez duelako horrela definitzen den gizarte-gutxiengo, baina benetako gehiengo politikoa izan lezakeena. Ekimenaren sustatzaileen helburua gehiengo hori azalratzea da, jakina.

Ostera, plebisituaren emaitza soberanismoaren aldekoa balitz eta euskal indar politikoez (hipotesi modura, baita estatu-mailako edo estatuz haraindiko erakundeez ere) esparru berria adostu eta negoziatu ondoren, komenigarria litzateke itxiera-erreferenduma egitea. Aurreko eskemaren arabera, lehenbiziko kontsulta (2. aukera) gehiengo sinplez erabakiko litzateke; bigarrenkoa, berriz, gehiengo kualifikatuz, gutxienezko quorum-a jarririk parte-hartzeari eta emaitzei buruz (3. aukera).

Erabakimen-esparru instituzionalaren baitakoak dira aipatu bi aukerak. Eta, egia esan, ez daukagu batere bermerik gure aginte publikoek bide horietakoren bat hartzeko benetako urratsik egingo duten. Beraz, gehiengo sozialak ekin beharko dio, agian, ekimenari. Zein aukera dago, ordea, euskal gizarteak herri-kontsulta soberanista deitu ahal dezan?

Egin beharreko kontsulta-mota alde batera utzirik, hainbat eratakia izan daiteke autodeterminazio-eskubidea gauzatzearen aldeko herri-mobilizazioa. Ohiko mobilizazio-bideak (manifestaldiak, zuzeneko ekimen kolektiboa, desobediencia zibil ekintzak...) baztertu gabe ere, kontuan izan behar da mobilizazio-sistema klasikoak badituela

bere mugak, eta –gero eta gehiago– helburu zehatz eta garbiak behar dituela mobilizazio orok. Gauzatzeko moduko helburuak, gizarteko hainbat indar metatzeaz gain erakunde publikoak gehiengo sozialarekin bat egitera bultzatuko dituenak. Helburua bada ahalik eta esparru zabalenean hemendik kontsulta deitzea, euskal instituzioak presionatu eta lagundu –aldi berean– egin beharko lituzke mobilizazioak.

Horrenbestez, guztiz legitimoa baina lege aldetik zalantzarria litzatekeen plebiszitua deitzeko euskal erakunde publikoen kemena sendotzearen, **herri-ekimen lege-giletik abiatuta planteatzerik balegoke kontsulta-prozesua**. Esan dezagun legearen baitakoa dela ekimen-mota hori; ez, ordea, guri dagokigun eginkizunerako⁹.

Gizarte zibilaren ekimen horren bidez honakoa eskatuko litzaioke Eusko Legebiltzarrari (baita Nafarroako Parlamentuari eta Iparraldeko erakundeei ere): zuzenean plebiszitua deitzeko ebazpena onartzeko, edo Eusko Jaurlaritzari (Nafarroakoari, Iparraldeko erakundeei...) eska diezaiola deialdia egiteko. Azkenik, aurreko hipotesian bezala, esparru berria negoziatu ondoren erreferenduma deitzea balegoke. Aurreko eskemaren arabera, elkarrekin lotuko liriteke bat –lehendik dagoen baliabide juridikoari egokitua–, bi eta hiru aukerak, hurrenez hurren.

⁹ Beste baliabide batzuk ahaztu gabe: Eskara Eskubidea, adibidez, duela gutxi espainiar estatuak onartua (4/2001 Lege Organikoa, azaroaren 12koa).

Honakoa litzateke prozesuaren eskema orokorra:

rezko gehiengoari buruz, erabakia loteslea izan dadin.

Ekimen-mota	Herri-ekimena	Plebiszitua	Negoiazioa	Erreferenduma
Prozesuaren ezaugarriak	<ul style="list-style-type: none"> - EAE (8/86 Legea). - Nafarroa (3/89 Legea) - Iparralde (Ekimen sozio-politiko, eskaera). 	Erabakimen-esparru (orokorra edo partziala) propioari buruzko kontsulta, hiru lurralde-eremutan	Esparru berria (orokorra edo partziala) negoziatzeko eta egituratzeko barne- eta kanpo-prozesua	Esparru berriaz (orokorra edo partziala) azken kontsulta.
Erabakitze araua	Legeak agintzen duen gutxienezko abiatuta, sektore sozial zabalak.	Gehiengo sinplea esparru bakoitzean.	Erakunde publikoen eta gizartearen partaidetza: adostasuna	Gehiengo kualifikatua partehartzeari dagokionez, eta aldeko emaitza bozketan.

2. grafikoa: Iturria: geuk egina

Kasu honetan teorian eskatzea legokeen baldintzei dagokienez, azpimarratzekoa da –beste zenbait eskakizun formalez gain– gutxiengotik abiatuta planteatzea badagoela herri-ekimena, EAEko 8/1986 Legeak (Herri Ekimen Legegileari buruzkoak) 30.000 sinadura besterik ez baititu eska-tzen EAEn (7.000 Nafarroako 3/85 Legeak). Sinadurabilketaren ondorengo plebiszitua eman diren botoen gehiengo sinplez erabakiko litzateke, begiratu ditugun ereduñ arabera. Eta adostutako esparru politikoari buruzko balizko azken erreferendumari dagokionez, komenigarria litzateke quorum kualifikatua partehartzeari eta beha-

Nolanahi ere, nabarmena da gaur egungo araudian ez duela babes juridikorik EAEko 8/86 eta Nafarroako 3/85 Legearen arabeko herri- eta erakunde-ekimen konbinazio honek.

Esku artean darabilgun gaia ikusirik –euskal erabakimen-esparruaz erreferendum-deialdia bultzatzea–, zenbait lege autonomiko eta foral aldatu beharko lirateke (zalapartarik gabeko lantegia ez litzateke izango), eta estatu-mailako beste batzuk ere erreformatu beharko lirateke (ia ezinezko lantegia, alafede) .¹⁰

Iparraldeari dagokionez, prozesua bideratzeko erakunderen bat ez edukitzeaz gain,

¹⁰ Gernikako Estatutuaren 27.4 artikulua garatuz 8/86 euskal legearen 2. artikulua dioenez, ezin da HELrik aurkeztu EAEk eskumen legegilerik ez duen gaien inguruan; erakunde komunien edo Herrialde Historikoen eskumenen, zerga-gaien, Estatutuaren erreformaren, jardura ekonomikoaren planifikazioaren eta, batez ere, gobernuari dagozkion gaien inguruan ere (erreferenduma) ezin da aurkeztu. Antzeko mugak ezartzen ditu Nafarroako legeak ere, eta gisa berekoak lirateke .Lurralde historikoa aurkeztuz gero agertuko liratekeenak.

ezdago Hegoaldeko herri-ekimenerako baliabiderik ere.

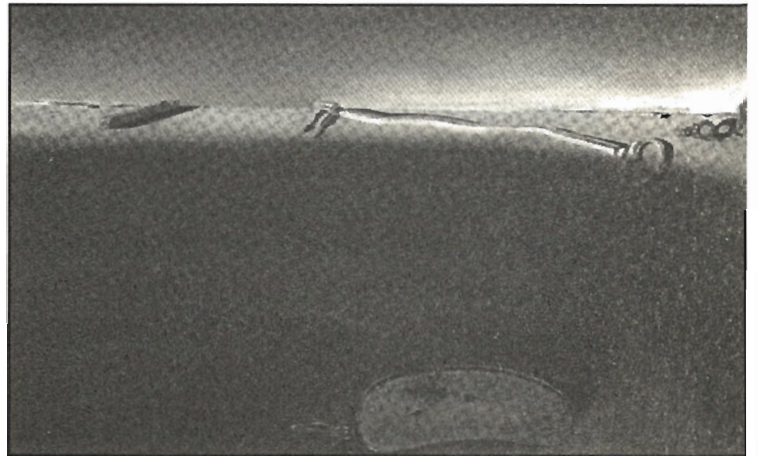
Horrela bada, era honetako prozesua nahitaez bihurtzen da **soberanismoaren aldeko desobedientzia-ekintzen kate luzea**:

- Legeak ezarritako mugak gaindituz erabakitzeko ahalmena nahi duen herri-ekimena, erakunde publikoei kontsultaldeialdia egin dezaten eskatzen diena, boto-emaileengandik datorkien legitimitatea (eta ez Konstituzioak edo Estatutuak emandakoa) argudiotzat azaltzen duena.
- Gasteizko edo Eusko Legebiltzarra (eta Nafarroakoa) legeak debekatutako (gaia ez dagokielako) herri-ekimen legegilea tramitera onartzea.
- Legez kanpoko prozedura baten arabera herri-proposamena onartzea Legebiltzarrak,
- Eta, azkenik, Hegoaldeko bi gobernuek kontsulta-deialdia egitea, horretarako eskumenik ez izan arren.

Honako hau da, hain justu, euskal erabakimen-esparruari buruzko plebiszitua (partziala izan edo ez) deitzeak leukakeen onura politiko handiena:

- **Posizio soberanistetan aurrera egiteko ohiko eragile politikoei egiten zaioen presioa eta eskaintzen zaien legitimitatea. Aldi berean, eragile politiko bakoitzaren planteamendu politikoaren egiazkotasuna neurtzeko baliagarri izango litzateke.**

Bestalde –lurraldetasunari buruzko atalean luzeago arituko gara honetaz–, ez da aherentzi behar EAEn bakarrik izango lukeela

zuzeneko eraginkortasuna aipatu presioak-legitimazioak, indar abertzaleek eta aurretakoiek bai baitaukate erakunde publikoetan nahikoa ordezkariarik herri-ekimenaren ondoren eman beharko liratekeen urratsak bideragarri bihurtzeko.

Nafarroari eta Iparraldeari dagokienez, aukera gutxi emango luke ekimenak gerora kontsulta soberanista bilakatzeko, honako bi arrazoiengatik: lurralde horietako erakunde publikoetako indar-proporzioa aldekoa ez delako, batetik; bestetik, ekimenaren bultzatzaileek ez daukatelako ez bide juridikorik ez instituzionalik euren asmoak bideratzeko.

Dena den, gogoan izan beharko lukete ekimenaren bultzatzaileek egungo egoeran oso litekeena dela erakundeek ezezkoa erantzutea hasierako fasean –HEL, Herri Ekimen Legegilea, tramitera onartzerakoa– eta, ondorioz, erreferendumaren aldeko sinadura-bilketak beste filosofia bat bereganatu beharko luke, ez legez baimendutako prozedura jakin bati lotua, baizik eta instituzioen desobedientzia soberanistazko ekintza eragin edo legitimatu nahi lukeen desobedientzia zibil prozesuari dagokiona. Aldez aurretik finkatu beharko

litzateke zein jarrera hartu baldin eta ekimena ez balute tramitera onartuko Legebiltzarrean.

Horretarako, ondo legoke Iruñeko Gaztelu Plazari buruzko erreferendumaren aldarrikapena aztertzea. Hasteko, kontsulta-eskubidearen aldarrikapena eta aintzatespena egin zutelako Iruñean, legearen mugak eta erakundeen debekua gaindituz. Izan ere, manifestazio-eskubidearen alderdi osagarritzat planteatu zuten erreferenduma (iritzi-galdeketa zabala, nahi duten guztiek parte hartzekoa), gizarte zibiletik erakunde publikoei presioa (guztiz legitimoa) egiteko asmoz garatua. Bigarrenik, Nafarroan (bitxia benetan) gertatu delako merezi du aztertzea Gaztelu Plazari buruzko erreferenduma.

Egia da gaur egungo egoera ikusirik ezta EAEko erakundeek ere ez lioketela ekingo (seguruenera) desobedientzia zibilean oinarritutako prozesu politikoari. Lehenik eta behin –eta herri-ekimenaren deialdia desobedientzia instituzionalerakoa litzatekeen arren–, bakarrik gizarte zibiletik bul-

tzada desobeditzaile eta demokratikoa eginez gero jar daiteke abian de facto-ko autodeterminazio-prozesua.

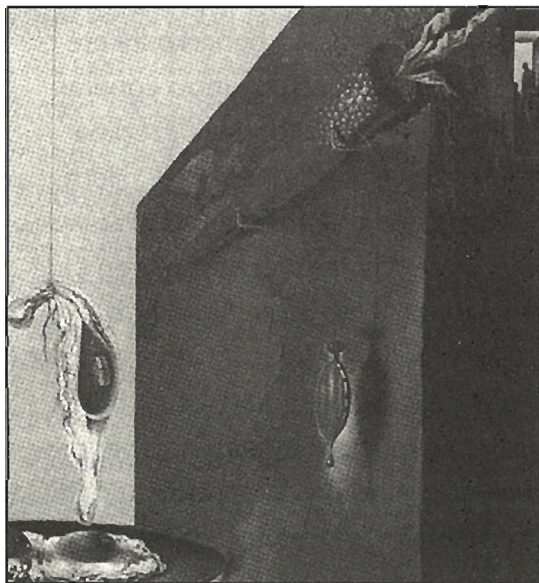
Horren teorikoek diotenez, honako hauxe da desobedientzia zibila: eskubideen eta askatasunen bidean (beti zabalik dagoena, bestalde) aurrera egiteko zuzenbide-estatuak daukan baliabidea. Gutxitan izaten dira abangoardia instituzioak bide horretan. Gainera, lehenbiziko urratsak gizarteak egiten baditu, kasu honetan ez legoke euskal erabakimen-esparrua zatikatuko lukeen oztopo instituzionalik. Prozesua gauzatzeko modua, ordea, egun dauzkagun esparru instituzionalen mende egon liteke.

KONTSULTA SOBERANISTA EGITEKO BEHAR DIREN GUTXIENKO BALDINTZAK (ESKURAGARRIAK).

Gerta liteke –kasurik hoberenean– ekimenak honako emaitza besterik ez ekartzea: euskal erakundeek deitutako plebisituari nahikoa legitimotasun ematea, haiek finkatutako edo adostutako baldintzen arabera ko plebisitua betiere. Hala eta guztiz, **ekimena eta jarrera soberanista koherentea elkarrekin bateragarri egiteko baldintza batzuk zehaztea ez legoke soberan.**

A. *Subjektu erabakitzailea –ekimenak lotesten duena– zein den erabakitzea: Euskal Herriko herritarrak.*

Garbi utzi behar da ekimenean euskal herritar orori (baita Nafarroakoei eta Iparraldekoiei ere) egiten zaiola deialdia. Euskal Herriko edozein lurraldetan bizitzea, hori litzateke herritartasun-irizpidea. HELko (Herri Ekimen Legegilea, alegia) Legearen lehen artikulua dioen legez: "Euskal herri-

tar izaera duten herritarrek –adinez nagusiak, hauteskunde-eroldan izena emana dutenak– daukate herri-ekimen legegilea erabiltzeko eskubidea ..." ¹¹

Garrantzizkoa da gogoratzea zertarako den ekimena: herri-kontsulta eskatzeko. Eta prozesuaren lehen fase horretan argi geratu behar du zein izan go den ondorengo kontsultetan erabakimena duen subjektua: Euskal Herriko lurralde guztietako herritar guztiak.

B. Filosofiaren unibokotasuna eta prozesuaren zatikapena: lurraldetasuna.

Gaur egun Euskal Herrian dauzkagun erakundeek erabaki jakin bat hartzea helburu duen ekimen horrek nahitaezko ondorioa du aldarrikapena zatikatzea, metodologia aldetik besterik ez bada ere. Alabaina, erraztu egingo luke Euskal Herria herri gisara irudikatzea eta agerraraztea kontsulta-proposamena herri-ekimen batetik abiatzeak hasieran eta formalki. Bederen, Hegoaldeko araudietan sartzea balegokeen ekimena; Iparraldean, berriz, Euskal Departamenduaren aldeko kanpainarekin lotzea litzateke egokiena. Erakunde ugaritako leihatiletara jo beharrean izan arren, euskal esparru politikoa batu egingo luke, zalantzarik gabe, aldi bereko eta edukietan nahiko antzeko herri-ekimenak. Horregatik, bada, lurraldetasun-irizpidearen arabera antolatu behar da kanpaina.

Horrela eginez gero, herri-ekimenaren filosofiak (zuzenbidean oinarritua, baita guxtiengo batek gainerako herritarren iritzia jakiteko duen asmoan ere) ez luke inolako inposizio-itxurarik izango eta bat etorriko litzateke soberanismoaren filosofiarekin (egintzak baitira diskurtso hoberena):

Euskal Herriko lurralde bakoitzean dagoen gehiengo politikotik haraindi, bada lurralde horietan guztietan nazio-borondate kolektibo duen komunitate politikoa, bere erabaki politikoen jabe izan nahi duena edo, behintzat, herritarrei gai horretaz galdegin nahi diena.

Hasieran genioenez, nolabait koordinatu beharra dago (sinbolikoki bada ere) ekimen horiek guztiak: gerizpe berebean (Udalbiltza, adibidez) jarrita, diskurtso bertsua plazaratuta, herrialdeen arteko koordinazio-lana egingo lukeen talde sustatzailearen bidez, prozesuak aldi berean garatuz...

C. Kontsultak erabaki beharreko gaia: euskal erabakimen-esparrua

Proposamenaren edukiaz edo herritarrei egin beharreko galderak hitzez hitz zer dioen gerora lurraldekako parlamentuek edo beste erakunde batzuek erabaki lezaketenez aparte, kontua da herri-ekimenak berak ere argi eta garbi zehaztu behar dituela zenbait gai.

Proposatzen den plebiszituko galderak honakoa argitzeko aukera eman beharko luke: euskal-nafar herritarrek bertako botere-esparrua ala beste nonbaitetik eratorria nahi duten. Nolanahi deitzen zaiolarik ere ekimenari (erabakimen-esparruari buruzko kontsulta, quebectar erako erreferenduma...) lehenbiziko urrats honetan zera galdegingo litzateke herritarrei: euskal edo nafar herritar gisara erabaki nahi duten, edo subjektu politiko zabalago bateko kide gisara (espainiar- edo frantses-herritar modura, alegia).

Lurralde bakoitzean egin beharreko galde-aren edukia ere ezberdina izan liteke,

¹¹ Antzekoak dira Nafarroako legean, 3/85 legearen 10. artikuluan: nafarrak izatea, erabateko eskubide politikoak edukitzea, aurrekari penalik ez izatea, sinadura benetakoa izatea...

kontsultak erabaki beharrekoa erabakimen-esparrurik nahi den ala ez garbi geratzen bada betiere. Zoritxarrez, oso hedatuta dago herritarrei egiten zaizkien galderak iluntzeko eta mozorrotzeko ohitura gaiztoa. Erakundeek deitu izan dituzten erreferendumetako bakar batek ere ez du izan galdera argia. Askiz azken adibidea aipatzea: Zornotzakoa.

Eskumen jakin baten eskutik (unibertsitatea, kirola, kanpo-harremanak...) egitea erabakimen-esparruari buruzko kontsulta, hori litzateke aukeretako beste bat.

Arlokako kontsulta-mota honek –gai aldetik partziala izan arren– kontzeptu berbera du ardatz funtsean: Euskal Herriak bere barne-eta kanpo-egituraketa erabakitzeko berezko gaitasunik baduen ala ez ebaztea.

Gizarte- eta ekonomia-alorretako erabakimen-esparruari buruzkoa litzateke, seguruenik, arreta bereziena merezi lukeena. Lehenik eta behin, zehazki finkatu beharko litzateke zein alorrez ari garen: EAERI transferitu gabe dauden eskumenak eskatzea besterik ez da egingo, ala alor sozio-ekonomiko berria (burujabea) zedarritzea da helburua?¹²

Lehenbiziko aukera hautatzen bada, gehiegizko ahalegina dirudi ekimenak Estatutua betearaztea besterik ez lortzeko (gehienera jota), edo eskumenen inguruko beste tirabiraldi bat hasteko (gutxienera jota).

Eta Gernikako Estatutuaren eskumenetatik landa dagoen alor sozio-ekonomiko burujabea lortzea hautatzen bada kontsultarako galderatzat, ez luke zer galdurik horren baliabide interesgarriak burujabetza edo

soberaniaren inguruko proposamen orokorragoa erantsiko balitzaio.

Are gehiago: ekimenak bere horretan (sektore jakin bateko eskari legez) aurrera egingo balu eta jarrera soberanisten aldeko plebiszitu partziala egongo balitz, merezi ote luke burujabetza horretatik Estatuarekin ezbaian hastea gizarte- eta lan-alorreko esparru berria eztabaidatzeko soil-soilik? Ba ote zentzurik burujabetza lan- eta gizarte-alorrean bakarrik erabiltzeak? Horra arrazoi garbi askoa burujabetzaren kontsulta orokorarekin lotuta herri-ekimena bultzatzeko. Gainerakoan, ekimen partzialak jada gaindituta dagoen estatutu-dinamikara eramango gintuzke berriro ere. Gobernuen arteko harreman-eredua aldatu behar da, ez eskumenen balantzea. Eskari partziala aurkezteak aukera emango lioke Estuari kontraeskaintza politikoa arloka egiteko. Eta horrek soberanisten sakabanaketa leharke, norberak bere lehentasun propioen arabera jardungo luke eta.

Hona hemen autogobernuaren gairen baten inguruko (alor sozio-ekonomikoaz, adibidez) kontsulta partziala eskatzeko HELk izango lituzkeen abantailak eta desabantailak:

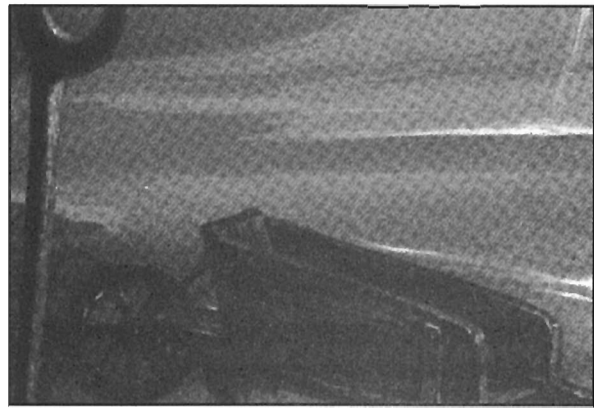
- **Mobilizazio-gaitasun handirik ez luke izango herri-ekimen partzialak.**

Herritarren mobilizazioari dagokionez, errazagoa litzateke aldarrikapen nagusiaren inguruan mugiaraztea gehiengo soberanista sinbolismorik eta erakarmenik apenas duen alor sozio-laborearen inguruan baino, Gizarte Segurantzaren eskuduntzak ahuntzaren gauerdiko

¹² Lehenbiziko kasuari dagokionez, lan-, gizarte- eta ekonomia-alorra honakoa litzateke: lan eta gizarte segurantzaren eremuan, langabezia-prestazioak, enpleguaren sustapena eta kudeaketa, lanerako lanbide-prestakuntza, enplegu-erregulazioa, INSS, INSM, Gizarte Segurantzaren erregimen ekonomikoaren kudeaketa, ikerkuntza eta laguntza teknikorako zentroak, lan-ikuskaritza eta soldatak bermatzeko funtsa. Ekonomia eta finantzen alorrean: kreditua eta banka, aseguruak, kreditu ofiziala eta balore-merkatua.

eztula ez izan arren. Gogora dezagun idazki honen lehen atalean geniona: eskumenek ez dute mobilizatzen, banderek baizik. Eta kontua ilusioak piztea bada...

- **Ez-solidario-kutsua har lezake ekimen partzialak.** Diskurtsoen lehiari ekindakoan, estatu espainiarrak nahiko erraz aurkez dezake erreferendum-gaia jokabide ez-solidariorat: 'iparralde aberatsa hegoalde pobrearen aurka'... Bat letorke diskurtso hori espainiar sindikatuen ohiko jardun populistarekin.
- **Apalegia da ekimen partziala.** Ez dago ukatzerik gehiengo sindikalaren erantzukizun historikoa: "Asko beregana dezakeenak ez du gutxiagorekin konformatu behar". Oraindik EAeri transferitzeko dauden eskumenak eskatzeko presioa egitea bada kontua, gehiegizkoa dirudi ahaleginak. Prozesu osoa irudikatuz gero, berriz –burujabetza ekonomikoaren inguruko erreferenduma ere barne–, merezi luke agian gaia oso-osorik aurkeztea eta euskal (Nafarroa eta Iparralde barne) erabakimen-esparruari buruzko erreferenduma eskatzea.
- **Ekimen partzialak eskakizun nazionala sakabanatu eta ahuldu egiten du.** Zaila da hainbat dinamika (erakundee-na, alderdiena, gizartearena) uztartzea eta bateratzea ekimen partzialaren bidez: "Batak ez dezala bestea eragotzi edo hari enbarazurik egin". Ergelkeria litzateke zera pentsatzea gure herri honetan: norberaren ekimena bakarra izango dela hurrengo hilabeteotan. Orduan, sinadura-bilketa eta herri-ekimen bana egin behar ote ditugu sekto-

re edo alor bakoitzeko? Irakaskuntza, kirola, kanpo-harremanak, euskal NAN..., bakoitzak berea? Litekeena da horrela izatea. Hori gertatuz gero, ordea, burujabetza edo soberanismo-eskaera ahuldu eta sakabanatu egingo litzateke. Eta ez gaude soberanismoaren aldeko giza baliabideak hara eta hona banatzeko moduko egoeran...

- **Ekimen partziala gaindituta dago jada.** Erradikaltasun soberanistatik urrun dauden erakunde eta alderdi politiko instituzionalak euskal erabakimen-esparruaz kontsulta egiteko –"euskal herritarren borondatea zein den jakiteko", "izan nahi duguna izateko"...– aukera plazaratzen ari diren honetan, ekimen partziala berehala gera daiteke Historiaren bide-bazterrean.

Dena den, ekimen partzialaren alderdi positiboak ere irudika genitzake, batez ere lan- eta gizarte-alorrei dagokienez:

- **Zirrikitu bat ireki lezake Estatuaren aginte-harresian.** Gai nagusiaren zeharkako planteamendua da ekimen partziala, autogobernuarentzat oso garrantzitsua den eta euskal gizarteko sektore sozial eta politiko ugari (herri-sektoreak, batik bat) ukitzen dituen alor

bati buruzkoa. Horrez gain, beste gai 'sentikorrage' edo 'sinbolikoago' bartzuek baino zalaparta mediatiko gutxiago sortuko luke. Ondorioz, 'etnizismoaren' inguruko erretolika baretu egingo litzateke apur bat (ziur egon etengabe erabiliko luketela espainiar alderdiek eta komunikabideek).

- **Partzialtasunaren abantailak.** Gaia partziala izaki, partzialtasuna eztabaidagarriagoa edo delikatuagoa den beste alor batzuetan ere (prozesuaren lurralde-batasunaren hausturan, adibidez) badago partzial izatea. Proba edo saiakera modura har genezake, alor guztietan dena eskatzeko moduan garen arte.
- **Zehatza da ekimen partziala.** Sustatzaileen –sindikatuak– eta eskatzen den eskumenaren arteko koherentzia erabatekoa denez ("norberari berea"), eroso ibil daitezke ekimenaren bultzatzaileak, ongi kontrolatzen eta ezagutzen duten ingurunean bailebilzke. Bestalde, ezingo lieke inork leporatu 'gai sozialetatik' kanpo ari direnik.
- **Ekimen partziala handitzea badago.** Ekimen-eredua irekia baldin bada, eta arreta handiagoa eskaintzen badio herri-kontsultari horren edukari baino,

sindikatuaren lehen urratsak plataforma zabalagoari bidea zabal liezaioke.

Partaide berri bakoitzak berekin ekarriko luke bere eskaria plataforma horretara eta ekimenari gehituko lioke.

Kanpainari ekin aurretik gaindituko balitz, jada ez legoke partzialtasunik.

Edozelan ere, lan- eta gizarte-alorretako euskal erabakimen-esparruari buruzko erreferendumaren aldeko Herri Ekimen Legegilea (HEL) bultzatzea erabakiko balitz, komenigarria izango litzateke gaiaren alderdi teknikoak edo juridikoak herritarren benetako premiekin lotzea. Gizarte Eskubideen Aldeko Gutuna bultzatu zuen herri ekimen legegilearen filosofoari heldu beharko geniokeela iruditzen zait. Hau da, euskal botere sozio-ekonomikoaren aldarrikapenarekin lotu beharko litzateke ekimena, honako ideia helaraziz herritarrei: zenbat eta botere gehiago izan Euskal Herriak, zenbat eta zabalagoa izan burujabetza, orduan eta handiagoa justizia soziala. Autonomiaren kudeatzaileek eguneroko jardunean besterik ere frogatzen duten arren.

Azkenik, herri-ekimenaren eduki materiale-tik soberanistok euskal gizarteari kontsulta horretan egin nahi geniokeen galdera zehatzera igaroko ginanteke. Ekimen partziala bultzatuko balitz: 'Uste duzu euskal (nafar) herritarrek burujabe eta aske izan behar dutela lan-, gizarte- eta ekonomia-alorretako gaiei dagokienez?' Edo antzeko galderak, eduki sinboliko gehiagorekin nahiz gutxiagorekin. Kontsulta orokorra eskatzea erabakiko balitz, zabalagoa behar luke izan galderak: 'Uste duzu euskal (nafar) herritarrek burujabe eta aske izan

behar dutela dagokien botere-eremuan eta beste lurralde batzuekin egoki deritzen harremanak finkatzeko eskubidea dagokiena?’ Edo tankera horretako beste galderaren batzuk.

D. Quorum-a: partaidetza eta lotura.

Herri-ekimenaren ezaugarrietako bat honakoa dugu: aukera ematen dio hautesleen portzentaje txiki antzeko bati bere proposamena (lege-proposamena, gehienetan) aurkez dezan organo parlamentarioetan eztabaidatzeko. Organo horiek erabaki behar dute, finean –hautesle guztien izenean– aipatu proposamenaz.

Erraz bereganatuko lukete legitimotasuna euskal erabakimen-esparruari buruzko ekimenek (partzialek zein osokoek), sinadurakopuru txikiak eskatzen baitituzte bai EAeko bai Nafarroako legeek (30.000 eta 7.000 sinadura, hurrenez hurren). Hauxe da, hain justu ere, tresna honen abantaila nagusietakoa: ideia soberanistek Euskal Herriko lurralde batzuetan besteetan baino indar gutxiago izatea ez da oztopo bihurtzen prozesuari ekiteko. Hortik aurrerako pausoak bestelako kontua dira.

Jakina, legitimazio handiagoa lortzeko, helburua ere handiagoa jarri beharko lukete sustatzaileek –ia-ia plebiszitu bihurtuz ekimena–. Hona zer lortuko litzatekeen horri esker: ekimenaren aldeko erakundeen gogoia sendotzea eta, aldi berean, aurkakoez ezikusiaarena egitea eragozte.

Quorum formalari dagozkion gaiak garrantzitsuagoak dira, hortaz, ondorengo balizko kontsultetan (aurrez mintzatuak gara horretaz, beste atal batean). Laburbilduz: gutxiengoaren ekimena,

gehiengo sinplea burujabetzari buruzko erreferendumean eta, beharbada, gehien-go kualifikatua ere bai. Azken horri esker lortuko litzateke herritarrak eredu politiko jakin bati lotzea.

E. Kontsultaren kudeaketa eta tramitazioa

Aztertzen ari garen herri-ekimen legegilearen inguruko alderdi juridikoak jorratzea ez dagokio lan honi. Noski, estatu espainiarreko zein frantseseko legedietan ageri diren bide legal guztiak (EAeko eta horko lurralde historikoetako, Nafarroako eta Iparraldeko araudiak) aztertu beharra dago.

Honako gai hauek –besteak beste– behatu beharko lirateke arretaz:

- EAEn eta Nafarroan herri-ekimen legegileari buruz dauden erregimen juridikoak.
- Herri-ekimenak edo eskariak Iparralden izan dezakeen bideragarritasuna.
- Erreferendumaren erregimen juridikoa.
- Alternatiba gisara, komenigarria litzateke eskaera-eskubidearen erregimen juridikoa aztertzea, edo gizarte zibilak zuzenean bultzatutako kontsultarako baldintza juridikoak zein diren jakitea.

Ekimenaren eredu zehatza ere aztertu beharko litzateke: lege-proposamena, ebazpen-proposamena.... Garrantzizkoa da formak –gaiaren mamia desitxuratu gabe, betiere– legearen lehen baheak igarotzen laguntzea, kontuan izanik proposamenak ez duela helduleku juridiko samurrik.

Jakina, beste hainbat gai ere kontuan hartu beharra dauzka kontsulta partziala bultzatzen duen Herri Ekimen Legegileak (HEL).

Egia da kontsulta-deialdia ez dela –printzipioz– legezkoa, eta kasu guztietan agertuko zaigula eragozpen hori, gainditzea badagoen arren. Dena den, ez da gauza bera zuzenean burujabetzaz edo alor sozio-laboralaz galdetzea. Kontsulta-mota bakoi-tzak azterketa juridiko berezia eskatzen du.

Azkenik, de facto-ko bide alternatiboak eta horiek leukaketen legitimazioa ere ikertu beharra dago. Manifestazio-eskubidetik edo inkesta hutsetik haratago joango den zerbait behar da, bata ala bestea bihurtu edo bihurtu nahi izan baitituzte hainbat herri-kontsulta. Interesgarria da, honetaz ari garenez, 1997ko urrian ELKARRIK egin zuen IZAN proposamena, eskubide historikoen bideak dauzkan mugak kontuan izanik betiere. Hemen proposatzen dugun ekimenaren filosofia ezberdina da, kontsultaren herri-bultzadaz ari baikara batez ere, edozein duelarik ere gerora izango duen proiektioa. IZAN proposamena, aldiz, dagokien erakundeetan eta indarreko legediaren mugen barruan aztertu beharreko lege-proposamen gisara ageri zen batik bat. Mugatuegia litzauguke, beraz, aurrekari hori.

Gaiaren alderdi politikoak: sustatzaileak. Testuinguru politikoa.

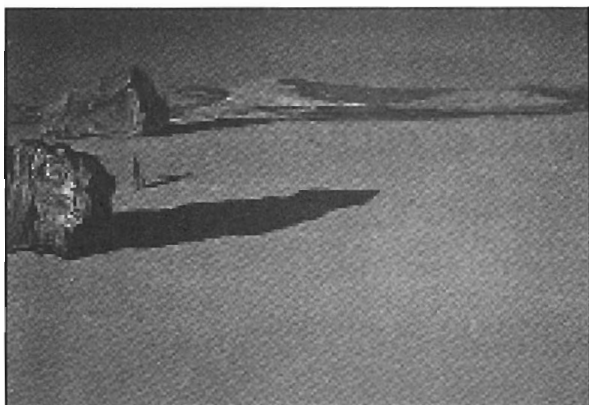
Ekimenaren edukiaren arabera –orokorra edo partziala den...– protagonismo handiagoa edo txikiagoa emango lieke plataforma bultzatzaileak bozkatu beharreko gaietara atxikipen berezia agertu duten sekto-

reei. Printzipioz, bultzatzen den kontsultak gai sozio-ekonomikoen ingurukoa bada, zalantzarik ez dago nork behar duen protagonismoa: sindikatuek. Era horretako ekimenak ELA, LAB, ELB, ESK, STEE-EILAS eta abarren ahalegin bateratua eskatuko luke. Eta ez lirateke bazterrera utzi behar beste sindikatu batzuk, estatu mailakoak izan ala ez. Arreta berezia eskaini beharko litzateke EAEn eta Nafarroan gizarte-eskubideen aldeko gutunak bultzatu zituzten lagun eta talde sozialekiko harremanei, ekimenaren oinarri soziala aberastu eta sendotzeko –batetik– eta HELren mekanismoaz duten eskarmentuagatik –bestetik–.

Ekimenari ekin aurretik sortu behar da plataforma bultzatzailea; baina beste eragile sozial batzuen partaidetza ere lortu nahi bada, erabakimen-esparruari buruzko eskaera generikoa litzateke ardatz egokiena, hasieran sindikatuek erantsi beharko balioke ere eskaera hori bere lehen puntuari. Eduki bikoitz horri esker –kontsulta eta bertako erabakimen-esparrua– sektore bakoi-tzaren beste zenbait eskaera gehitzea balegoke (plataforma handitu ahala), ekimena aldarrikapen orokor bihurtu arte. Kanpainari ekin aurretik egin beharko litzateke hori guztia.

Gizarteko sentsibilitate guztiak ez ezik beste honako hau ere izan beharko luke kontuan plataforma bultzatzaileak: badirela taldeak Euskal Herriko herrialde batzuetan bakarrik jarduten dutenak. Ahaleginak koordinatzea litzateke horren helburua, aurreko atalean genioen legez.¹³

¹³ Iparraldean, batez ere, kezka oso hedatua da globalizazioaren aurrean subiranotasun eta independentzia ekonomiko aldarrikatu beharra (ATTAC...), erabakimen-esparruak urrundu egiten baititu globalizazioak. Beraz, kontuan izan behar da kezka hori ekimena aurkezterakoan. Horrez gain, aniztasun ideologikoaren abantaila ere badu horrek, Iparraldeko abertzaleen erreibindikazioetatik haratago baitoa. Eusko Ikaskuntzak iragan azaroan eginiko biltzarrean aurkeztu zuen diagnostikotik hartua da hausnarketa hori, Joxemi Zumalabe Fundazioak koordinatuta Iparraldean Talde Lan batek egindako lanaren ondorioa. Nafarroari dagokionez, Gaztelu Plazako erreferenduma bultzatu zuen taldea litzateke lehenbiziko kontaktua.

Nolanahi dela ere, bai ekimen partzialak bai orokorrak (bigarren honek, batez ere) bere burua 'soberanistatzat' daukan gizarte-eremu osoa –gutxienik– bereganatu beharko lukete. Lizarrako Itunari errezeloz begiratu zioten zenbait sektore ere hartu beharko lirateke kontuan. Eta ez bakarrik joera abertzalekoak, baizik eta 'hitzarmen nazionala' zela-eta hainbat gai sozial baztertu egin zirela deritzoten beste zenbait sektore ere.

Are gehiago: alderdi abertzaleen edota aurrerakoien onespena izango lukeen arren (horiei egiten zaie dei, bereziki), haiekiko erabateko autonomiaz jardun beharko luke agian plataforma sustatzaileak. Aurreko garaian nabarmendu ziren mugak eta hutsuneak gainditzeko aukera emango luke jokabide horrek. Gizarte zibila litzateke, beraz, "alderdi politikoen esku delikatuetik demokraziaren bandera hartuko" lukeena".¹⁴

Azkenik, herri-ekimenak testuinguru politikoarekin izango lukeen harremana ere zehaztu beharra dago, hau da, zenbateraino baldintzatuko duen hura etengabeko indarkeriak. Printzipioz, ez luke zertan egonik gaur egungo egoeraren aldaketen mende (gatazkan esku hartzen duten era-

gile politikoetatik kanpo sortutako ekimena izaki), ez ETaren balizko su-etenari, ez estatuaren jarreraren balizko aldaketari legokiekenez.

Nabarmena da indarkeriarik gabeko testuinguruan indar handiagoa izango lukeela plataforma soberanistak, baina ez dezagun ahantzi ekimen honen helburu nagusietako bat horixe dela hain justu: egoera desblokeatzea eta batzuei zein besteei erakustea zein den bide egokia gatazka politikoa aldarazi eta gainditzeko.

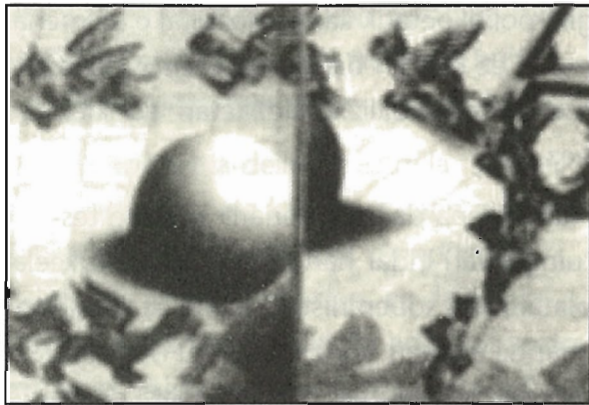
Komunikazio-alderdiak: kanpaina .

Balizko kanpainaren ezaugarriak zehaztea ez dagokio honako txosten honi, komunikazioa gai konplexuegia baita politologoaren esku uzteko. Dena dela, egin diezaiegun gainbegiratu bat honako gai hauei:

- Informazioa, kanpaina gizarteratzea, hori da ardatza, ekimenaren muina. Azpimarra dezadan berriro ere ekimen honen protagonismo soziala. Izan ere, helburua ez da lehendik erabakitako zerbaiten berrespena, erabakitzeko eskubidea eskatzea baizik.
- Askatasun osoz erabaki ahal izateko eskatzen dira sinadurak, ez independentziaren alde... Kanpainaren 'tonua' leundu eta gozotu egin beharko litzateke: etorriko dira beste batzuek inon diren astakeriak esatera.¹⁵
- Diskurtso bakarra, bateratua, finkatu eta aurreikusi behar dute sustatzaileek, kanpaina zehar komunikabide gehienek egingo duten kontraofentsibari aurre egiteko eta izan litezkeen egoera tamalgarriari erantzuteko.

¹⁴ 1968ko maiatzeko errebolta amaiarazi zuten Frantziako sindikatuen esaldi sarkastiko hura gogoratu: "Ikasleen esku delikatuetik hartzen dugu klase-borrokaren bandera".

¹⁵ 18/98 sumario horren arabera, soberanismo-mota guztiak dira delitu, are gehiago desobedientzia aldarrikatzen badute. Komeniko litzateke, beraz, berehala abiatuko luketen kanpaina mediatiko-penalari aurre egiteko prest egotea.

- Legeak eskatzen dituen baino sinadura gehiago aurkeztu behar dira ekimena bultzatzeko, sinadura bilketa bera plebiszitu moduko bat izan dadin.
- Hala erabakiko balitz, gizarte eragile ezagun eta bertako bat, nahiko indar daukana, arduratu beharko litzateke kanpainaz herrialde bakoitzean. Bestalde, kanpaina 'gizarteak' bultzatu duela nabarmendu beharko litzateke kanpainan zehar, hots, alderdi politikotatik kanpo (baina ez haiek gabe) eratu-takoa dela.
- Hegoaldeko egungo legeen arabera egiterik ez balego sinadura-bilketa (ez EAEko ez Nafarroako erakundeek onartzen ez dituztelako), edo Iparralden ez balego horretarako lege-sostengurik, zer egin beharko litzateke ekimena-ekin? Erreferenduma deitu beharko litzateke gizarte zibiletik? Zer egin bildutako sinadurekin?
- Erabakigarria da kanpainari nazioartean ematen zaion hedapena: mundu osoan zabaldu behar da ekimen soberanista baketsu eta zibila.

LABURBILDUZ: HERRI-KONTSULTA BATEN ESKAERA EGITEKO HERRI-EKIMEN LEGEGILEAK LEUZKAKEEN ABANTAILAK ETA DESABANTAILAK

Zalantzarik gabe, desabantailarik ere badu era honetako ekimenak:

- **Ekimena ez da juridikoki bideragarria.** Ekimena hasiera-hasieratik blokeatzea ahalbidetzen du bideragarritasun juridikorik ezak: alde zurretik akordioa beharko litzateke erakunde publikoetan ekimena babestuko eta bideragarri bihurtuko luketen alderdiekin. Dena dela, ezinbestekoa ere ez litzateke aurretiko akordio hori talde sustatzaileak koherentziaz jarduten badu eta desobedientziaren bideari ekiten badio. Balegoke, hala ere, oso eskema landuekin ilusio handiak egiteko arriskurik, ez ohartzeko ekimena –segur aski– beste kanpaina politiko bat izango dela –irritzi-inkesta handia–, eta ilusio handien ondoren frustrazio handia etortzea.
- **Erakundeen esku uzten du ekimenak erabaki nagusia.** Egun dauzkagun erakunde publikoen nagusitasuna onartzen duen kanpaina politiko litzateke, nolabait, ekimena: gizarte zibila kanpainaren laguntzaile edo osagarri hutsa izango litzateke, eta alde zurretik onartuko litzateke ondorengo prozesua erakunde eta alderdien kontrolpean izango litzatekeela. Ikuspegi horretatik begirata, ez zen hain positiboa izan gizarte-eskubideen gutunaren esperientzia.

Bestelako kontua da ekimena bultzatzea onartzen bada lehen fasean instituzioetan blokeatuta geratu arren. Horrela gertatu ezean, alderdi politikoen ikamiken zerbitzura egindako giza baliabideen mobilizazioa besterik ez litzateke izango ekimena.

- **Euskal Herriaren lurralde-sakabanaketa onartu egiten du ekimenak.** Gaur egungo legedi eta araudien arabera bultzatutako ekimenak onartu egiten du lurralde-sakabanaketa eta EAEko erabakimen-esparruaz, Nafarroakoaz, Iparraldekoaz... jardutera behartzen gaitu. Esan beharrik ez zenbateko haustura sinbolikoa dakarren horrek. Prozesu politiko guztiz berezituak abiaraz litzake gerora haustura edo sakabanatze horrek, lurralde bakoitzaren arabera. Horixe izan da euskal abertzaletasunaren erronka nagusietakoa orain artean, eta bi estatuetatik Euskal Herriaren nazio-eskubideak ukatzen dituztenen baliabide bilakatu da: sakabanaketa administratiboa herrialdeen arteko zatiketa politikoa bultzatzeko erabiltzen dute, alegia. Horixe da, hain zuzen, horrelako ekimenen eragozpen nagusia: eduki partziala edo orokorra izan, Euskal Herriaren egungo zatiketa politikoa du abiapuntu. Eta talde sustatzaileak ez badu lurraldekako egitura bereganatzen, 'baskongadismoaren' arriskua hortxe legoke berriro ere.

Ekimenaren alderdi positiboak ere nabarmenak lirateke, alabaina:

- **Gaur egungo impasse-a apurtu egingo luke ekimenak.** Blokeo politikoa hautsi egingo luke, nabarmen gainera,

eta abertzaletasun moderatuak 'aurrera-pauso' soberanista emateko behar hainbateko presio soziala edo legitimazioa ekar litzake.

- **Ekimen soberanista herrikoia da.** Bide politikoaren eredugarritasuna erakutsiko luke, eta gatazkaren parametroak aldarazteko bultzada litzateke; hau da, erakundeen ezintasunetik edo indarke-riazko protesta desegokitik jarduera sozio-politiko zabal eta hegemonikora-ko urratsa egingo litzateke. Horrez gain, gizarte zibilaren protagonismoa (hasieran sikiera) indartu egingo litzateke, Lizarrako Itunean ez bezala.
- **Errespetuz ekiten die Euskal Herriko herrialdeetako dinamika berezituari.** Euskal Herriaren lurralde-zatiketa erakustea besterik ez du egiten ekimenaren lurraldekako banaketak, eta ikuspegi berezituetatik abiatuta ekimen bateratua proposatzea ahalbidetzen du, herrialde batzuk besteen gainetik edo aurretik jarri gabe. Ahalegin handia egin behar da, hala eta guztiz, gizarte-ekimenak nazio-erreferentzia gal ez dezan, koordinatuta eta herrialde guztietan batera aritu dadin, 'leihatilak' –eta ekimenaren eduki zehatza ere –ezberdinak izan arren.
- **Gauzak argitzeko baliagarria da ekimena.** Hipotesirik hoberenean, herri-ekimenak euskal erabakimen-esparruari buruzko erreferendumera eramango bagintu, gatazka gainditzeko bidearen zati handiena egina legoke. Eta kanpaina politiko hutsean geratuko balitz ere, panorama politikoa argitzea eta burujabetzaren aldeko gehiengo soziala sen-

dotzea besterik ez luke egingo erakunde publikoek euskal gizartearen ekimen zabalari oztopoak jartzeak.

Ondorio gisara, honako hauxe gogoratu nahi nuke: Euskal Herriak behar duen aldaketa politikoa gauzatzeko mobilizazio sozialerako baliabide baten inguruko eztabaida ahalbidetzea du helburu –soil-soilik– honako lan honetako hausnarketak. Ez da soberanisten helburuak asetzeko proposamena. Lehenbiziko urratsa besterik ez da. Gizartearen ekimena abiaraztea xede duen proposamena, alderdien zuzendaritzek elkarrekin lor litzaketan akordioak euskal gizarteak eduki politikoz betetzea nahi lukeena. Horrela egin ezean berriro ere orbaindu gabe geratuko bailirateke aspalditik pairatzen ari garen gatazka politikoaren zauriak. Ez dute horrelako herentziarik merezi gure ondorengoek.

BIBLIOGRAFIA

- Cohen, J.L. y Arato, A. (2000). **"Sociedad civil y teoría política"**. FCE. Mexiko.
- Herrero de Miñón, M. (1998) " **Derechos históricos y Constitución** ". Taurus. Madril.
- Hinsley, F.H. (1966) "**Subiranotasunaren kontzeptua**". E. Antxustegik itzulia, 'Filosoifía politikorako irakurkertak' en II. UPV-EHU. 1999.
- Kriesi, H., Wisler, D (1996). "**Social movements and direct democracy.**" European journal of political research(30): 19-40.
- Mair, P. (2000). "**Partyless Democracy**". New Left Review. March-April. Badago gaztelaniazko bertsiorik ere.
- Maravall, J. M. (1981). **La política de la transición**. Madrid., Taurus.
- Requejo, F. (1990). **Las democracias. Democracia antigua, democracia liberal y Estado de Bienestar**. Bartzelona., Ariel.
- Ronen, D. (1979). **The Quest for Self-Determination**. New Haven-London, Yale University Press.
- Vatter, A. (2000). "**Consensus and direct democracy: Conceptual and empirical linkages.**" European Journal of Political Research(38): 171-192.
- Zubiaga, M. (2000) "**Desobediencia soberanistaz**". Euskal Herriko herri-mugimenduen Topagunerako txostena, Zarautz, 2000ko apirila.
- Zubiaga, M. (2001) "**Diagnóstico de la sociedad civil vasca**". Euskolkaskuntzaren XV.Biltzarrerako txostena, 2001eko azaroa.

 Oharrak